

TÜRKİYE'DE DİKKAT EKSİKLİĞİ VE HİPERAKTİVİTE BOZUKLUĞU KONUSUNDA YAPILAN LİSANSÜSTÜ TEZLERİN İNCELENMESİ

Nurcan ALAGÖZ*, Oğuz EMRE**, Kübranur VARLIKLIÖZ***, Zekeriya ARSLAN****,
Ayşegül ULUTAŞ KESKİNKILIÇ***** , Semra AKTO*****

Özet

Bu çalışmanın amacı Türkiye’de DEHB konusunda yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesidir. Araştırmada bir nicel araştırma yöntemi olan betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini Yüksek Öğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezinin internet sitesine kayıtlı 150 yüksek lisans, doktora ve tıpta uzmanlık tezi oluşturmaktadır. Bu tezler, araştırmacılar tarafından geliştirilen veri toplama formunda yer alan sorular doğrultusunda incelenmiştir. İncelenen verilerin frekans ve yüzdeleri analiz edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre DEHB konusunda en fazla çalışmanın tıpta uzmanlık tezi olduğu (%64,67) ve en fazla çalışmanın 2017 yılında yapıldığı (%26,00) görülmüştür. Tezlerin büyük kısmına (%86,00) tam metin olarak ulaşılabildiği tespit edilmiştir. Çalışmalar en fazla tıp fakültesi/eğitim araştırma hastanesinde (%64,67) yürütülmüştür. Çalışma gurubu açısından bakıldığında yığılmanın farklı yaş grubunda (%60,00) olduğu görülmüştür. Tezlerde en fazla nicel yöntemin (%97,33) ve ilişkisel modelinin kullanıldığı (%29,53) tespit edilmiştir. Birlikte incelenen konu bakımından ele alındığında en fazla sosyal/duygusal davranışlarla (%11,33) birlikte ele alındığı görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Dikkat Eksikliği, Hiperaktivite Bozukluğu, Lisansüstü Tezler

ANALYSIS OF THE GRADUATE THESES ON ATTENTION DEFICIT AND HYPERACTIVITY DISORDER IN TURKEY

Abstract

The purpose of this study is to analyze of the graduate theses on ADHD in Turkey. The

* Öğr. Gör., Bingöl Üniversitesi, Bingöl, Türkiye, nalagoz@bingol.edu.tr, Orcid id: 0000-0002-1344-6760

** Doç. Dr., İnönü Üniversitesi, Malatya, Türkiye, oguz.emre@inonu.edu.tr, Orcid id: 0000-0001-6810-3151

*** Öğr. Gör., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun, Türkiye, kubranurvarliklioz@gmail.com, Orcid id: 0000-0002-1811-4220

**** Öğr. Gör., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş, Türkiye, zarслан46@hotmail.com, Orcid id: 0000-0001-8861-0310

***** Doç. Dr., İnönü Üniversitesi, Malatya, Türkiye, aysegul.ulutas@inonu.edu.tr, Orcid id: 0000-0002-6497-6534

***** Öğr. Gör., Martin Artuklu Üniversitesi, Mardin, Türkiye, semraakto@artuklu.edu.tr, Orcid id: 0000-0002-0185-13396

descriptive survey model, which is a quantitative research method, was used in the study. The sample of the study consists of 150 master's, doctoral and, specialty theses in medicine registered on the website of the National Thesis Center of Higher Education Council. These theses were analyzed in line with the questions in the data gathering form improved by researchers. The frequencies and percentages of the examined data were analyzed. According to the results of the study, it was seen that the most studies on ADHD were specialty thesis in medicine (64.67%) and the most studies were done in 2017 (26.00%). It was determined that most of the theses (86.00%) can be accessed in full text. The studies were mostly conducted in medical faculty/training and research hospital (64.67%). In terms of the study group, it was seen that the agglomeration was in different age groups (60.00%). It was determined that the quantitative method (97.33%) and the relational model (29.53%) were used the most in the theses. When considered in terms of the topic examined together, it was seen that it was mostly discussed with social/emotional behaviors (11.33%).

Keywords: Attention Deficit, Graduate Theses, Hyperactivity Disorder

GİRİŞ

Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (DEHB) çocukluk çağında en yaygın şekilde görülen nörobiyolojik bozukluktur (Austin, Sciarra, 2019). DEHB yedi sekiz yaşlarından önce ortaya çıkan ve hayat boyu devam eden, hem sosyal hem de akademik becerileri içeren, çoğunlukla başka bozuklukların da eşlik ettiği, aktivite ve dikkatteki gelişimsel bir bozukluk olarak tanımlanır. DEHB'nin karakteristik davranışları; uygun görülmeyen güdülenme, tepkisel eylemleri kontrol etmede, odaklanmada ve dikkati sürdürmede güçlükler şeklinde sıralanabilir. Bu davranışlar bu bozukluğa sahip bireylerin ennebabaları, kardeşleri, iş arkadaşları, sınıf arkadaşları ve öğretmenleri tarafından yargılanmalarına sebep olur (Kauffman, Landrum, 2015). DEHB tanılı bireylerde dikkat ve konsatrasyon sorunu temel eksiklik olarak görülmektedir. Nedenleri kesin olarak bilinmemekle birlikte çevresel etkenler, kalıtım, beyindeki yapısal ve işlevsel bozukluklar olarak üç şekilde değerlendirilebilir. Çevresel etkenlerin doğrudan DEHB'na neden olmamakla birlikte genetik olarak yatkınlığı olan bireylerde DEHB riskini arttırdığı ifade edilir. Kalıtımın DEHB'na sebep olduğunu gösteren çalışmalar mevcuttur (Baykoç, 2017). DEHB, diğer psikiyatrik bozukluklarla karşılaştırıldığında, genetik aktarımın rolü en yüksek oranlara sahip olan bozukluklardan biridir. Hali hazırdaki veriler tek bir genin ya da aktarımın neden olmadığını, birçok genin farklı kombinasyonlarının çeşitli klinik sonuçlara yol açtığını göstermektedir (Çetin, Işık, 2018). DEHB'li çocukların anne babalarında benzer semptomların olma oranı 2-8 kat, kardeşlerinde benzer semptomların görülme oranı ise DEHB'yi 3 kat arttırdığı belirtilmiştir. Beyindeki yapısal ve işlevsel bozukluklar DEHB tanısı almış bireylerde yapılan beyin görüntüleme (manyetik rezonans görüntüleme-MRG) çalışmalarında beyin hacimlerinin normalden %3-4 oranında küçük olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca beynin kimyasal aktivitesini gösteren bir beyin görüntüleme yöntemi olan pozitron emisyon tomografisi (PET) ile yapılan görüntülemede DEHB'li kişiler ile sağlıklı kişiler arasında önemli farklar olduğu görülmüştür (Baykoç, 2017).

DEHB üç ayrı şekilde incelenir. İlki dikkat eksikliğinin baskın olduğu DEHB türüdür. Bu bireyler özel öğrenme güçlüğü ve okuldaki performanslarının %35 ile %50 arasındaki düşüklük ile tanınabilirler. Bu çocuklar dış uyaranların etkisinde yoğun biçimde kalır, dikkat hataları yapar ve bir etkinlik üzerinde uzun süreli çalışmada zorluk yaşarlar. İkincisi hiperaktivite-dürtüsellığın baskın olduğu DEHB türüdür. Bu bireylerin sınırsız enerjileri vardır, yerinde durmakta güçlük yaşarlar, her an harekete geçmeye hazırdırlar, yerinde oturuyorken bile oturuyormuş gibi gözükmezler, okulda sık sık disiplin sorunu yaşarlar, akademik performansları ciddi şekilde düşüktür ve sıra bekleme gibi

konularda güçlük yaşarlar. Üçüncüsü karışık tip DEHB türüdür. Bu bireylerde hem dikkat eksikliğinin baskın olduğu DEHB türü hem de heperaktivite-dürtüselliğin baskın olduğu DEHB türünün özelliklerinin birlikte görüldüğü DEHB türüdür (Austin, Sciarra, 2019). DEHB'nin değerlendirilmesi genellikle anne-baba ve öğretmenlerin davranış değerlendirmeleri, psikiyatrist ve psikolog tarafından yapılan klinik görüşmeyi ve tıbbi bir muayeneyi içerir. DEHB'nin özellikleri her ne kadar çocuk okula başlamadan anne-babası ya da diğer yakın çevresi tarafından fark edilse de, çocuk okula başladığında ve okulun taleplerini karşılayamadığında ciddi şekilde fark edilir (Kauffman, Landrum, 2015). DSM-5'e (2013) göre tanı için dikkatsizlik, aşırı hareketlilik ve dürtüsellik belirtilerinin en az 6 ay boyunca görülmesi gerekir.

DEHB müdahale programlarında en başarılı ve yaygın iki yaklaşım ilaç tedavisi ve anne-baba ve öğretmenlere yönelik psikososyal eğitimidir (Kauffman, Landrum, 2015). İlaç tedavisi psikostimulan ilaçlar (uyarıcı ilaçlar), anti depresan ilaçlar ve diğer ilaçlar şeklinde uygulanmaktadır. Psikostimulan ilaçlar (uyarıcı ilaçlar) DEHB tedavisinde başarılı olan en etkili ilaç gurubudur. Anti depresan ilaçlar aslında depresyon için geliştirilmiş ilaçlar olmasına rağmen DEHB olan bireylerde davranışlar üzerinde kontrol sağlayıcı ve dikkat arttırıcı etkilerinden dolayı kullanılır. Diğer ilaçlar ise aslında psikotik bozukluklar için üretilmiş ilaçlardır. Sonraları saldırgan ve dürtüsel davranışlar üzerindeki olumlu etkilerinden dolayı DEHB için kullanılmaya başlanmıştır (Baykoç, 2017). Anne-baba ve öğretmenlere yönelik psikososyal eğitim ise DEHB'na sahip çocukların zorlayıcı davranışlarıyla ilgili kilit noktaları öğrenmek ve kendilerinin anti-terapatik davranışlarıyla daha etkin bir şekilde mücadele etmelerine yardımcı olmak için anne-baba ve öğretmenlerin eğitilmesini amaçlar (Austin, Sciarra, 2019).

DEHB'nun yaygın bir şekilde görülmesi, yaşamı olumsuz bir şekilde etkilemesi ve hayat boyu devam etmesi etkenlerini dikkate alarak bu çalışmada Türkiye'de yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

- İncelenen lisansüstü tezlerin türlerine, yapıldıkları enstitülere, çalışma guruplarına, yöntem ve modeline göre nasıl bir dağılım göstermektedir?
- İncelenen lisansüstü tezlerin hangi konularla ilişkilendirilerek araştırıldığına yönelik dağılımları nasıldır?

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Araştırmada Türkiye’de dikkat eksikliği ve hiperaktivite konusunda yapılan lisansüstü tezlerin nicel bir bakış açısıyla ele alınarak tematik dağılımları incelendiğinden, betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modelleri; önceden veya mevcut bir durumu, var olduğu gibi betimlemeyi amaçlar (Karasar, 2000).

Evren ve Örneklem

Çalışmada YÖK Ulusal Tez Merkezi internet sayfasında 04.05.2020 tarihinde dikkat eksikliği ve hiperaktivite anahtar kelimesi kullanılarak yapılan aramada 296 adet yüksek lisans, doktora ve tıpta uzmanlık tezinin kayıtlı olduğu görülmüştür. Bu tezler 1991 ve 2020 yılları arasında dağılım göstermiştir. Araştırmanın örneklemini ise 2015 ve 2020 yılları arasında yapılan 45 yüksek lisans tezi, 8 doktora tezi ve 97 tıpta uzmanlık tezi oluşturmaktadır

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada örnekleme oluşturan yüksek lisans, doktora ve tıpta uzmanlık tezleri için bir veri toplama formu geliştirilmiştir. Bu formda tezlerin türü, yılı, özet ya da tam metin oluşu, yapıldığı enstitü, çalışma gurubu, yöntemi, modeli ve ilişkisellik konuları yer almaktadır. Bu form yardımıyla araştırma verileri gruplandırılarak analiz edilmiş, sonuçlara ulaşılmış ve gerekli önerilere yer verilmiştir.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu çalışmada Türkiye’de dikkat eksikliği ve hiperaktivite konusunda yapılan yüksek lisans, doktora ve tıpta uzmanlık tezlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Örneklem gurubunda yer alan 150 lisansüstü teze ait verilere aşağıda tablolar halinde yer verilmiştir.

Tablo 1. Örnekleme dâhil edilen lisansüstü tezlerin yıllarına ve türlerine göre dağılımı

Yıllar	Yüksek Lisans		Doktora		Tıpta Uzmanlık		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
2015	5	50,00%	0	0,00%	5	50,00%	10	6,67%
2016	8	27,59%	2	6,90%	19	65,52%	29	19,33%
2017	13	33,33%	0	0,00%	26	66,67%	39	26,00%
2018	9	26,47%	2	5,88%	23	67,65%	34	22,67%
2019	8	22,86%	4	11,43%	23	65,71%	35	23,33%
2020	2	66,67%	0	0,00%	1	33,33%	3	2,00%

Toplam	45	30,00%	8	5,33%	97	64,67%	150	100,00%
---------------	----	--------	---	-------	----	--------	-----	---------

Tablo 1 incelendiğinde, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu anahtar kelimesi ile aratılarak bulunan lisansüstü tezlerin %30,00'nun yüksek lisans, %5,33'ünün doktora, %64,67'sinin tıpta uzmanlık tezi olduğu görülmüştür. 2015 yılında yapılan tezlerin %50,00'sinin yüksek lisans (5 çalışma), %50,00'sinin tıpta uzmanlık tezi (5 çalışma) olduğu tespit edilmiştir. 2015 yılında DEHB konusunda yapılmış doktora çalışması yoktur. 2016 yılında yapılan tezlerin %27,59'unun yüksek lisans tezi (8 çalışma), %6,90'ının doktora tezi (2 çalışma), %65,52'sinin tıpta uzmanlık tezi (19 çalışma) olduğu görülmüştür. 2017 yılında yapılan tezlerin %33,33'ünün yüksek lisans (13 çalışma), %66,67'sinin tıpta uzmanlık tezi (26 çalışma) olduğu görülmüştür. 2017 yılında DEHB konusunda yapılmış doktora tezi bulunmamaktadır. 2018 yılında yapılan tezlerin %26,47'sinin yüksek lisans tezi (9 çalışma), %5,88'inin doktora tezi (2 çalışma), %67,65'inin tıpta uzmanlık tezi (23 çalışma) olduğu görülmüştür. 2019 yılında yapılan tezlerin %22,86'sinin yüksek lisans tezi (8 çalışma), %11,43'ünün doktora tezi (4 çalışma), %65,71'inin tıpta uzmanlık tezi (23 çalışma) olduğu görülmüştür. 2020 yılında yapılan tezlerin %66,67'sinin yüksek lisans tezi (2 çalışma), %33,33'ünün tıpta uzmanlık tezi (1 çalışma) olduğu tespit edilmiştir. 2020 yılında DEHB konusunda yapılmış doktora tezi bulunmamaktadır.

DEHB konusunda yapılan lisansüstü tezler incelendiğinde, bu konuda yapılmış yüksek lisans tezlerinin en fazla 2017 yılında (13 çalışma) yapıldığı görülmekte olup toplamda 45 çalışma yapıldığı tespit edilmiştir. Doktora tezlerine bakıldığında toplamda 8 çalışmanın olduğu görülmüştür. Doktora tezlerindeki yığılmanın 2019 yılında olduğu görülmüş (4 çalışma), 2015, 2017, 2020 yıllarında hiç tez olmadığı görülmüştür. Tıpta uzmanlık tezleri incelendiğinde ise en fazla 2017 yılında (26 çalışma) yapıldığı ve toplamda 97 tez çalışmasının olduğu görülmüştür. Bütün türlerin toplam oranına bakıldığında en fazla tez çalışmasının 2017 yılında (39 çalışma) yapıldığı ve toplamda 150 tez çalışmasının olduğu belirlenmiştir.

Tablo 2. Örnekleme dâhil edilen lisansüstü tezlere tam metin ya da özet metin olarak dağılımı

Değişken	F	%
Tam Metin	129	86,00%
Özet Metin	21	14,00%
Toplam	150	100,00%

Tablo 2 incelendiğinde DEHB ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin %86,00'sına (129 çalışma) tam metin olarak, %14,00'üne (14 çalışma) özet olarak ulaşılabildiği görülmektedir.

Tablo 3. Örnekleme dahil edilen lisansüstü tezlerin yapıldığı enstitülerin dağılımı

Değişken	f	%
Eğitim Bilimleri Enstitüsü	2	1,33%
Sosyal Bilimler Enstitüsü	36	24,00%
Sağlık Bilimler Enstitüsü	15	10,00%
Tıp Fakültesi /Eğitim Araştırma Hastanesi	97	64,67%
Toplam	150	100,00%

Tablo 3 incelendiğinde DEHB ile ilgili yapılan tezlerin %1,33'ünün (2 çalışma) Eğitim Bilimleri Enstitüsünde, %24,00'ünün (36 çalışma) Sosyal Bilimler Enstitüsünde, %10,00'unun (15 çalışma) Sağlık Bilimleri Enstitüsünde, %64,67'sinin (97 çalışma) Tıp Fakültesi/Eğitim Araştırma Hastanesinde yapılmış olduğu görülmüştür.

Tablo 4. Örnekleme dahil edilen lisansüstü tezlerin çalışma guruplarının dağılımı

Değişken	f	%
Okulöncesi	1	0,67%
İlkokul	11	7,33%
Ortaokul	1	0,67%
Lise	4	2,67%
Üniversite	7	4,67%
Yetişkin	24	16,00%
Ebeveynler	11	7,33%
Farklı Yaş Grubu	90	60,00%
Hayvanlar	1	0,67%
Toplam	150	100,00%

Tablo 4 incelendiğinde DEHB ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin çalışma gurubunun %0,67'sinin (1 çalışma) okulöncesi, %7,33'ünün (11 çalışma) ilkokul, %0,67'sinin (1 çalışma) ortaokul, %2,67'sinin (4 çalışma) lise, %4,67'sinin (7 çalışma) üniversite, %16,00'sinin (24 çalışma) yetişkin, %7,33'ünün (11 çalışma) ebeveynlerle, %60,00'ının (90 çalışma) farklı yaş, %0,67'sinin (1 çalışma) hayvanlar olduğu görülmektedir. DEHB ile alakalı yapılan lisansüstü tezlerin çalışma gurubuna bakıldığında en çok farklı yaş gurupları, en az ise okulöncesi, ortaokul ve hayvanlar kullanılarak yapıldığı görülmüştür.

Tablo 5. Örnekleme dahil edilen lisansüstü tezlerin yöntemlerinin dağılımı

Değişken	F	%
Nicel	146	97,33%
Nitel	1	0,67%
Karma	3	2,00%
Toplam	150	100,00%

Tablo 5 incelendiğinde DEHB ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin yöntemleri incelendiğinde %97,33'ünün (146 çalışma) nicel, %0,67'sinin (1 çalışma) nitel ve %2,00'sinin (3 çalışma) karma yöntem kullanıldığı görülmüştür.

Tablo 6. Örneklemeye dahil edilen lisansüstü tezlerin modelleri dağılımı

Değişken	f	%
Betimsel	13	8,72%
Deneysel	8	5,37%
İlişkisel	44	29,53%
Olgu/Vaka Analizi	5	3,36%
Karma	3	2,01%
Kohort	12	8,05%
Karşılaştırmalı	35	23,49%
Tanımlayıcı	29	19,46%
Toplam	150	100,00%

Tablo 6 incelendiğinde DEHB konusunda yapılan lisansüstü tezlerin modelleri incelendiğinde %8,72'sinin (13 çalışma) betimsel, %5,37'sinin (8 çalışma) deneysel, %29,53'ünün (44 çalışma) ilişkisel, %3,36'sının (5 çalışma) olgu/vaka analizi, %2,01'inin (3 çalışma) karma, %8,05'inin (12 çalışma) kohort, %23,49'unun (35 çalışma) karşılaştırmalı, %19,46'sinin (29 çalışma) tanımlayıcı model kullanılarak yapıldığı görülmüştür.

Tablo 7. Örneklemeye dahil edilen lisansüstü tezlerin ilişkilendirildiği alanların/konuların dağılımı

Değişken	f	%
Akademik Beceriler Ve Eğitim İhtiyaçları	3	2,00%
Sosyal/Duygusal Davranışlar	17	11,33%
Sanal Bağımlılık Ve Siber Zorbalık	10	6,67%
Alt Tipler	2	1,33%
Psikiyatrik Durum	8	5,33%
Aile Tutumları ve Ebeveyn İlişkileri	8	5,33%
Madde Bağımlılığı	6	4,00%
Cinsiyete Göre Farklılık	1	0,67%
Eşlik Eden Hastalıklar	6	4,00%
İlaç Kullanımı	6	4,00%
Bağlanma Sitilleri	3	2,00%
Beslenme/Yeme Bozuklukları	5	3,33%
Otizm	5	3,33%
Öğrenme Güçlüğü	5	3,33%
Anket/Ölçek Uyarlama	2	1,33%
İletişim Becerileri	1	0,67%
Evlilik	2	1,33%
Biomarkerlar	7	4,67%
Yaşam Kalitesi	5	3,33%

Öz Yeterlilik	2	1,33%
Tedavi Yaklaşımları	3	2,00%
Fiziksel Aktivite/Egzersiz	1	0,67%
Eş Tanı	1	0,67%
Hormonlar	6	4,00%
Bellek/Bilişsel Beceriler	2	1,33%
Genetik	8	5,33%
Uyku Alışkanlıkları	3	2,00%
Akran Zorbalığı	2	1,33%
Göz izleme ve Takibi	2	1,33%
Diğer	18	12,00%
Toplam	150	100,00%

Tablo 7 incelendiğinde DEHB konusunda yapılan lisansüstü tezlerin ilişkilendirildiği konuların dağılımlarına bakıldığında %2,00'ünün (3 çalışma) akademik beceriler ve eğitim ihtiyaçlar, %11,33'ünün (17 çalışma) sosyal-duygusal davranışlar, %6,67'sinin (10 çalışma) sanal bağımlılık ve siber zorbalık, %1,33'ünün (2 çalışma) alt tipler, %5,33'ünün (8 çalışma) psikiyatrik durum, %5,33'ünün (8 çalışma) aile tutumları ve ebeveyn ilişkileri, %4,00'ünün (6 çalışma) madde bağımlılığı, %0,67'sinin (1 çalışma) cinsiyete göre farklılık, %4,00'ünün (6 çalışma) eşlik eden hastalıklar, %4,00'ünün (6 çalışma) ilaç kullanımı, %2,00'ünün (3 çalışma) bağlanma stilleri, %3,33'ünün (5 çalışma) beslenme/yeme bozuklukları, %3,33'ünün (5 çalışma) otizm, %3,33'ünün (5 çalışma) öğrenme güçlüğü, %1,33'ünün (2 çalışma) anket/ölçek uyarılama, %0,67'sinin (1 çalışma) iletişim becerileri, %1,33'ünün (2 çalışma) evlilik, %4,67'sinin (7 çalışma) biomarkerlar, %3,33'ünün (5 çalışma) yaşam kalitesi, %1,33'ünün (2 çalışma) öz yeterlilik, %2,00'ünün (3 çalışma) tedavi yaklaşımları, %0,67'sinin (1 çalışma) fiziksel aktivite/egzersiz, %0,67'sinin (1 çalışma) eş tanı, %4,00'ünün (6 çalışma) hormonlar, %1,33'ünün (2 çalışma) bellek/bilişsel beceriler, %5,33'ünün (8 çalışma) genetik, %2,00'ünün (3 çalışma) uyku alışkanlıkları, %1,33'ünün (2 çalışma) akran zorbalığı, %1,33'ünün (2 çalışma) göz izleme ve takibi, %12,00'sinin (18) diğer konularla ilişkilendirildiği görülmüştür. Elde edilen sonuçlar incelendiğinde DEHB'nun en çok sosyal/duygusal davranışlar ile ilişkilendirildiği, en az ise cinsiyete göre farklılık, iletişim becerileri, fiziksel aktivite/egzersiz, eş tanı ve diğer konularla ilişkilendirildiği görülmüştür.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu anahtar kelimesi kullanılarak Türkiye'de 2015-2020 yılları arasında yapılan yüksek lisans, doktora ve tıpta uzmanlık tezleri incelenmiştir.

Araştırma kapsamında incelenen 150 lisansüstü tezin yıllara göre dağılımlarına bakıldığında en fazla çalışmanın %26.00 oranıyla 2017 yılında yapıldığı görülmektedir. Yapılan çalışmaların 2017 yılında daha fazla olması, akademik çalışmaların 2017 yılında yoğun bir şekilde yürütülmesinden kaynaklanabilir.

Çalışmanın türlerine göre dağılımlarına bakıldığında, en çok çalışmayı %64,67 ile tıpta uzmanlık tezinin oluşturduğu görülmektedir. Ardından %30.00 oranı ile yüksek lisans tezleri gelmektedir. En az çalışmayı ise %5,33 ile doktora tezlerinin oluşturduğu görülmektedir. Bu oranlara bakıldığında doktora tezlerinin düşük olması alanda bir eksiklik olarak değerlendirilebilir. Yüksek lisans eğitimini tamamlayan birçok kişinin doktora eğitimine devam etmemesi ya da doktora düzeyinde eğitim veren kurum sayısının az olması bu durumun nedeni olarak görülebilir. Can Yaşar ve Aral'ın (2011) okul öncesinde drama konusunda lisansüstü tezleri inceledikleri çalışmalarda, yüksek lisans çalışmalarının oranını %82,5 doktora tezlerinin oranını %17,5 olarak belirlemişlerdir. Koç (2015) Türkiye'de ilköğretim programlarının değerlendirilmesine yönelik incelediği lisansüstü tezlerin oranına bakıldığında; tezlerin %88'inin yüksek lisans, %12'sinin doktora tezi olduğunu belirlemiştir. Aydın ve arkadaşlarının (2018) sınıf yönetimi konusunda yapılan lisansüstü tezleri inceledikleri çalışmalarında, benzer şekilde yüksek lisans tezlerinin oranının daha fazla olduğunu belirlemişlerdir.

Çalışmaya dahil edilen tezlerin %86.00'sına tam metin, %14.00'üne ise özet metin olarak ulaşılmıştır. Tam metin olarak ulaşılan çalışma oranının daha fazla olması, çalışmaların daha fazla kişiye ulaşılmasını sağlamak ve erişim imkanını arttırmak amacıyla yapıldığı ifade edilebilir. Boz, (2001) Türkiye'de yapılan çalışmalara tam metin olarak elektronik ortamlardan erişim sağlanmasının, bilginin çok daha etkin kullanımına katkı sağlayacağını belirtmiştir. Santaş (2017) sağlık ekonomisi alanında yapılan lisansüstü tezleri incelediği araştırmasında, tezlerin %62,6'sına tam metin olarak ulaşılabildiğini belirlemiştir.

Çalışmada yer alan tezlerin enstitülere göre dağılımları incelendiğinde en fazla çalışmanın %64,67 oranı ile tıp fakültesi/eğitim araştırma hastanelerinde yapıldığı görülmüştür. En az çalışmanın ise %1.33 oranı ile eğitim bilimleri enstitüsünde yapıldığı görülmüştür. Bu sonuç DEHB'nun daha çok bir sağlık sorunu olarak algılandığı şeklinde yorumlanabilir.

Çalışmaların örneklem gurubu incelendiğinde en yüksek oranın %60.00 ile farklı yaş (7-12, 12-18 vb.) grubuna ait olduğu görülmüştür. Araştırmacıların belli bir dönemsel ayırım gözetmediği çocuklardan oluşan gruplarda ya da hem ebeveynin hem de çocukların çalışmaya dahil edildiği karma yaş grupları bu

grupta değerlendirilmiştir. DEHB'nun okul çağı çocuklarında uyum problemlerini artırması, eğitim ve öğretimde aksaklıklara sebep olması; araştırmacıların bu yaş gruplarını genel olarak ele almasına ve daha fazla çalışma yapmalarına etki etmiş olabilir. Ayanoğlu ve ark. (2019) duygusal ve davranışsal sorunlarla alakalı Türkiye'de yapılan lisansüstü tezleri inceledikleri çalışmalarında, örneklem grupları arasında en yüksek oranın %39,31 ile farklı yaş grubuna ait olduğu görülmüştür. En düşük oran ise %0,67'lik oranlara sahip olan okul öncesi, ortaokul ve hayvanlar olduğu görülmüştür. Ortaokul grubu genel olarak farklı yaş gruplarında da ele alınmıştır. DEHB'nun tanısının genel olarak okul öncesi dönemde konulamaması, okul öncesi gruplarıyla yeterli çalışmanın olmamasını açıklayabilir. Ayrıca DEHB belirtilerinin davranışlarla kendini göstermesi hayvanlarla yapılan çalışmaların oranın düşük olmasını açıklayabilir.

Araştırmaya dahil edilen tezler yöntemleri bakımından incelendiğinde, çalışmaların %97,33'sinde nicel yöntem kullanıldığı belirlenmiştir. Erdem (2011) Türkiye'de eğitim alanında yapılan çalışmaların büyük oranda %82 nicel araştırma yöntemleri kullanılarak yapılmıştır. Okumuş (2020) nicel araştırmalarda değişkenler arasındaki ilişkinin ölçülebilmesi, kesin sınırlarla saptanabilmesi ve genellenebilir olduğunu ifade etmiştir. Nicel araştırmaların daha fazla kullanılması nedensellik ilişkisini belirlemesi, standart ölçme araçlarının kullanımı ve sonuçları yorumlamanın daha kolay olması şeklinde açıklanabilir. Kaytez ve Durualp (2014) okul öncesinde oyun ile alakalı lisansüstü tezleri inceledikleri çalışmalarında, tezlerin büyük çoğunluğunun nicel yöntemler kullanılarak yürütüldüğünü saptamıştır. Çağlayan (2018) zihinsel engellilerde sanat eğitimi ile alakalı yapılan lisansüstü tezleri incelediği çalışmasında, nicel yöntemin daha fazla kullanıldığını belirlemiştir. Nitel yöntemin daha fazla kullanıldığı çalışmalar da mevcuttur. Kurtdede ve Öner'in (2018) değerler eğitimi konusunda yapılan lisansüstü tezleri inceledikleri çalışmalarında, nitel çalışmaların oranını %69,39 olarak tespit etmişlerdir. Bu durum seçilen yöntemin, yapılacak çalışmanın konusuna göre değişkenlik gösterebileceği şeklinde yorumlanabilir.

DEHB konusunda yapılan tezlerde kullanılan modellere bakıldığında en fazla ilişkisel model (%29,53) kullanılmıştır. Bunu karşılaştırmalı, tanımlayıcı ve betimsel model takip etmiştir. Şenyurt ve Özkan'ın (2017) eğitimde ölçme ve değerlendirme alanında yapılan yüksek lisans tezlerini inceledikleri çalışmalarında, tezlerde ilişkisel ve betimsel tarama modelinin çoğunlukla kullanıldığını saptamışlardır. Sonuçlara bakıldığında araştırmacıların sayısal verilere dayanan nicel araştırma yöntemlerini daha çok tercih ettikleri görülmektedir. Nicel araştırmalar önceden belirlenen hipotezleri test etmeyi

amaçlayan büyük oranda sayısal verilere dayanan ve doğrulayıcı bilimsel yöntemleri takip eden araştırmalardır (Johnson, 2014). DEHB konusunda yapılan bu çalışmada olgu/vaka çalışmaları ve deneysel modellerinin ise daha az kullanıldığı görülmüştür. Olgubilim çalışmaları bir olguyu daha iyi anlamamızı sağlamasına karşın genellenebilir ve kesin sonuçlar ortaya koyamamaktadır. Deneysel yöntemler ise bilimsel modeller arasında en kesin sonuçları ortaya koyan çalışmalardır (Büyüköztürk, 2016). Deneysel yöntemin daha az kullanılması çalışmaların çoğunluğunu tıpta uzmanlık tezlerinin oluşturmasından kaynaklanabilir. Bu alandaki araştırmacılar deneysel araştırmalara alternatif olarak kohort çalışmaları tercih etmiş olabilirler.

İncelenen tezlerin ilişkilendirildiği alanlara/konulara göre dağılımlarına bakıldığında en çok oranın %11,33 ile sosyal ve duygusal davranışlarla ilişkilendirildiği görülmüştür. Bu durum DEHB'nun doğrudan davranışlara yansımaları ve kendini davranışlarla gösteren bir durum olması şeklinde yorumlanabilir. Ayanoglu ve ark. (2019) Türkiye'de duygusal ve davranışsal sorunlarla alakalı yapılan tezleri inceledikleri çalışmalarında, tezlerin %13,79' DEHB ile ilişkilendirilerek çalışıldığı görülmüştür. DEHB'nun ilişkilendirildiği konularda ikinci sırada %6,67 ile sanal bağımlılık ve siber zorbalık gelmektedir. Yapılan bazı çalışmalar DEHB olan çocuklarda sanal bağımlılık oranının yüksek olduğunu göstermektedir (Bekar, 2018; Baykal, 2017; Coşkun, 2019; Yen ve arkadaşları, 2007). Sanal bağımlılıkların zararları olduğu kadar faydaları da vardır. DEHB tanısı almış çocuklarda sanal oyunlar dikkatli kullanıldığı takdirde, çocukların beyinlerinin yüksek frekanslı dalgalar üreterek dikkatlerini topladıkları, dikkatli ve konsantre olmayı öğrendikleri gözlenmiştir (Tarhan & Nurmedov, 2018).

Araştırma sonucunda DEHB konusunda yapılan çalışmalarla ilgili şu sonuçlara ulaşılmıştır: En fazla çalışmanın tıpta uzmanlık alanında yapılmış ve en fazla çalışmanın 2017 yılında yapıldığı görülmüştür. Tezlerin büyük kısmına tam metin olarak ulaşılabildiği tespit edilmiştir. Çalışmalar en fazla tıp fakültesi/egitim araştırma hastanesinde yürütülmüştür. Çalışma gurubu açısından bakıldığında yığılmanın farklı yaş grubunda olduğu görülmüştür. Tezlerde en fazla nicel yöntemin ve ilişkisel modelinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Birlikte incelenen konu bakımından ele alındığında en fazla sosyal/duygusal davranışlarla birlikte ele alındığı görülmüştür. Bu sonuçlara dayanarak aşağıda sıralanan öneriler bundan sonraki süreçte dikkate alınabilir.

- DEHB konusunda yapılan çalışmalar incelendiğinde, DEHB konusunda çevresel tetikleyiciler ve davranışsal sorunlara sebep olan etkenler hakkında çalışmalar yapılabilir.

- DEHB çok kültürlü bir yaklaşımla ele alınarak farklı ortam ve kültürlere yönelik çalışmalar daha geniş boyutta yürütülebilir. Farklı ırklara ve milletlere ait çocuklar değerlendirilerek karşılaştırılabilir.
- DEHB da görülen davranış sorunlarını ve uyum problemlerini azaltmak amacıyla, DEHB olan bireylerin ilgi, yetenek ve ihtiyaçları göz önünde bulundurularak, bireyleri bu özelliklerine uygun ortamlara ve alanlara yönlendirilerek sorunlar en aza indirgenebilir.

KAYNAKÇA

- Amerikan Psikiyatri Birliği, Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal Elkitabı, (2013). Beşinci Baskı (DSM-5), Tanı Olcutleri Başvuru Elkitabı'ndan, cev. Köroğlu E, Ankara: Hekimler Yayın Birliği, 29-32.
- Austin VL. Sciarra DT. (2019). Çocuk ve ergenlerde duygusal ve davranışsal bozukluklar. Özkes M. (Ed.) Ergin T. Yücel HA. (Çev. Ed.) 1. Baskı, Ankara. Nobel Akademi. 86-119.
- Ayanoğlu M, Boğa E, Kay M, İnci R, Tarkoçin S, Kaçmaz C, Temiz A, Gögebakan Ş. (2019). Çocukluk Döneminde Görülen Duygusal Ve Davranışsal Sorunlarla İlgili Türkiye'de Yapılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi. İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Dergisi, 7 (2) , 196-210. DOI: 10.33715/İnonusaglik.654600
- Aydın A, Selvitopu A, Kaya M. (2018). Sınıf yönetimi alanındaki lisansüstü tezlerin incelenmesi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 18 (1), 41-56.
- Baykal M. (2017).Lise öğrencilerinde dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu, internet bağımlılığı ve aleksitimi arasındaki ilişkilerin değerlendirilmesi. Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Klinik Psikoloji Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul:
- Bekar B. (2018). Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan ve olmayan çocuklarda bilgisayar oyun bağımlılığı. Hasan Kalyoncu Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Klinik Psikoloji Tezli Yüksek Lisans Programı. Gaziantep: 1-91.
- Boz M. (2001). İnternet üzerinden tezlere tam metin erişim: Türk üniversiteleri için kavramsal bir model, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Büyüköztürk Ş, Kılıç Çakmak E, Akgün ÖE, Karadeniz Ş, Demirel F. (2016). Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri. 22. Baskı. Ankara, Pegem Yayınları, 17-21.
- Can Yaşar M, Aral N. (2011).Türkiye'de okul öncesinde drama alanında yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1(22):70-90.
- Coşkun K. (2019). Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu olan ergenlerde internet bağımlılığı ve siber mağduriyet yaygınlığının araştırılması. Kocaeli Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Kocaeli:
- Çağlayan N. (2018). Türkiye'de zihinsel engellilerde sanat eğitimi ile ilgili lisansüstü tezlerin incelenmesi. Anadolu Journal of Educational Sciences International, 8 (2) , 403-418. DOI: 10.18039/ajes.454586
- Çetin F, Işık Y. (2018). Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu ve genetik. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 10 (1) , 19-39. DOI: 10.18863/pgy.334547.

- Doğan Ö. Isıtan S. (2017). Dikkat Eksikliği Ve Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB) Olan Çocuklar Ve Eğitimleri. Baykoç, N.(Ed.) Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitim. 4. Baskı. Ankara: Eğiten Kitap: 271-286.
- Erdem D. (2011). Türkiye’de 2005–2006 yılları arasında yayımlanan eğitim bilimleri dergilerindeki makalelerin bazı özellikler açısından incelenmesi: Betimsel bir analiz, Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi, 2(1):140-147.
- Johnson B. Christensen L. (2014). Eğitim Araştırmaları Nicel, Nitel ve Karma Yaklaşımlar. Türkdoğan A. (Çev.). 4. Baskıdan Çeviri. Ankara, Eğiten Kitap: 29-33.
- Karasar, N. (2000). Bilimsel Araştırma Yöntemi. (10. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kauffman JM. Landrum TJ. (2015). Duygusal ve Davranışsal Bozukluğu Olan Çocukların ve Gençlerin Özellikleri. Kaner S. (Ed.) Yaban EH. (Çev.) 10. Baskıdan Çeviri, Ankara. Nobel Akademi: 179-198.
- Kaytez N, Durualp E. (2014). Türkiye’de okul öncesinde oyun ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi. Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 2 (2): 110-122.
- Koç ES. (2016).Türkiye’de ilköğretim programlarının değerlendirilmesine yönelik yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 16 (1), 198-216.
- Kurtdede Fidan N, Öner Ö. (2018). Değerler eğitime yönelik yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi. Uluslararası Alan Eğitimi Dergisi, 4 (1) , 1-17. DOI: 10.32570/ijofe.388289.
- Santaş F. (2017). Sağlık ekonomisi alanında yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9 (19) , 85-93. DOI: 10.20875/makusobed.324039.
- Şenyurt S, Özkan ÖY. (2017). Eğitimde ölçme ve değerlendirme alanında yapılan yüksek lisans tezlerinin tematik ve metodolojik açıdan incelenmesi. Elementary Education Online, 2017; 16(2): 628-653, doi: 10.17051/ilkonline. 304724.
- Tarhan N, Nurmedov (2018).S. Bağımlılık Sanal Veya Gerçek Bağımlılıkla Başa Çıkma. 6. Baskı, İstanbul, Timaş Yayınları,
- Okumuş A. (2020). Bilimsel Araştırma Teknikleri. İstanbul. İstanbul üniversitesi yayınları. E-kitap: 107. <https://yokdersleri.yok.gov.tr/#ders> 25.05.2020 tarihinde alınmıştır.
- Yen JY, Ko CH, Yen CF, Wu HY, Yang MJ. (2007). The comorbid psychiatric symptoms of Internet addiction: Attention deficit and hyperactivity disorder (ADHD), depression, social phobia, and hostility. J Adolesc Health41(1):93–98.

Extended Abstract

Introduction

Attention deficit and hyperactivity disorder (ADHD) is the most common neurobiological disorder in childhood (Austin, Sciarra, 2019). Attention and concentration problems are seen as the main deficiency in individuals diagnosed with attention deficit and hyperactivity disorder. Although the exact causes are not known, it can be evaluated in three ways as environmental factors, heredity, structural and functional disorders in the brain. Although environmental factors do not directly cause attention deficit and hyperactivity disorder, it is stated that they increase the risk of attention deficit and hyperactivity disorder in genetically predisposed individuals. There are studies showing that heredity causes attention deficit and hyperactivity disorder (Baykoç, 2017).

Attention deficit and hyperactivity disorder are examined in three different ways. The first is the type of attention deficit and hyperactivity disorder in which attention deficit is dominant. These individuals may be recognized by their specific learning disability and low performance in school between 35% and 50%. These children are heavily influenced by external stimuli, make mistakes in attention, and have difficulty working on an activity for a long time.

The second is the type of attention deficit and hyperactivity disorder in which hyperactivity-impulsivity is dominant. These individuals have unlimited energy, have difficulty in standing still, are ready to take action at any moment, do not seem to be sitting even when they are sitting, they often have discipline problems at school, their academic performance is severely low and they have difficulties in issues such as waiting in line. The third is a mixed type of attention deficit hyperactivity disorder. It is the type of attention deficit and hyperactivity disorder in which both attention deficit and hyperactivity disorder type in which attention deficit is dominant and the features of attention deficit and hyperactivity disorder type in which hyperactivity-impulsivity are dominant together in these individuals (Austin, Sciarra, 2019). Assessment of attention deficit and hyperactivity disorder behavior of parents and teachers evaluations include a clinical interview and a medical examination by a psychiatrist and psychologist (Kauffman, Landrum, 2015). According to DSM-5 (2013), symptoms of inattention, hyperactivity and impulsivity must be present for at least 6 months for diagnosis. The two most successful and common approaches in attention deficit and hyperactivity disorder intervention programs are drug therapy and psychosocial education for parents and teachers (Kauffman, Landrum, 2015). In this study, it is aimed to examine the

postgraduate theses made in Turkey, taking into account the factors that attention deficit and hyperactivity disorder are common, negatively affecting life and continuing throughout life.

Method

The descriptive survey model was used in the research, since the thematic distributions of the postgraduate theses on attention deficit and hyperactivity in Turkey were handled with a quantitative perspective. In the study, 45 master's theses, 8 doctoral theses and 97 specialization in medicine made between 2015 and 2020 on the website of Higher Education Institution (YÖK) National Thesis Center. A data collection form was developed for the master's, doctoral and medical specialization theses that constitute the sample of the research. In this form, the type, year, summary or full text of the theses, the institute, the study group, method, model and relationality are included in this form. With the help of this form, the research data were grouped and analyzed, the results were obtained and the necessary recommendations were included.

Result

In this study, using the keyword attention deficit and hyperactivity disorder, master's, doctoral and medical specialization theses made in Turkey between the years 2015-2020 were examined. As a result of the research, the following conclusions were reached regarding the studies on attention deficit and hyperactivity disorder: It was seen that the most studies were done in the field of medicine and the most studies were done in 2017. It has been determined that most of the theses can be accessed as full text. Most of the studies were carried out in medical faculties/training and research hospitals. From the point of view of the study group, it was seen that the agglomeration was in different age groups. It has been determined that the most quantitative method and relational model are used in theses. When considered in terms of the subject examined together, it was seen that it was mostly dealt with social/emotional behaviors.

Suggestion

Based on the results of the research, studies can be carried out on the areas where there are deficiencies in the next process. or example, attention deficit hyperactivity disorder. When studies on the subject of attention deficit and hyperactivity disorder are examined, studies can be conducted on environmental triggers and factors that cause behavioral problems. Attention deficit and hyperactivity disorder can be handled with a multicultural approach and studies on different environments and cultures can be carried out on a larger scale. Children of different races and nationalities can be evaluated and

compared. In order to reduce the behavioral problems and adaptation problems seen in attention deficit and hyperactivity disorder, the problems can be minimized by directing individuals to environments and areas suitable for these characteristics, taking into account the interests, abilities and needs of individuals with attention deficit and hyperactivity disorder.